

بررسی و تحلیل نگرش شهروندان نسبت به توسعه گردشگری شهری (نمونه موردی: کلانشهر تبریز)

محمودرضا شرقی^۱، رحیم حیدری چیانه^{۲*}، شهریور روستایی^۳

۱- دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه ریزی پردیس بین المللی ارس دانشگاه تبریز

۲- دانشیار گروه برنامه ریزی شهری و منطقه ای، دانشکده برنامه ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز (نویسنده مسئول)

Email: rheydari@tabrizu.ac.ir - Tel: 09144194700

۳- دانشیار گروه برنامه ریزی و منطقه ای، دانشکده برنامه ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز

چکیده

گردشگری یکی از بزرگترین و گسترده‌ترین صنایع در سراسر جهان است. با گذشت سالها، این روند به رشد خود ادامه می دهد، زیرا مردم در سراسر جهان به جستجوی تجربیات، فعالیت ها و مقاصد جدیدی که کنجکاوی و نیاز به رهایی آنها را برآورده می کند، سفر می کنند. گردشگری در چهارچوب الگوهای فضایی خاصی عمل می کند. یکی از این الگوهای فضایی گردشگری شهری است. نواحی شهری به علت آن که جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی بسیاری دارند غالباً مقاصد گردشگری مهمی محسوب می شوند. صنعت گردشگری به عنوان صنعتی نوپا، به ویژه در سال‌های اخیر تأثیرات عمیقی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بیشتر کشورهای جهان داشته است. مطالعات در زمینه اثرات گردشگری در دهه ۱۹۶۰، به اثرات مثبت گردشگری و در دهه ۱۹۷۰ به اثرات منفی آن پرداخته اند و در دهه ۱۹۸۰ به رویکردی متعادل تر و نظام مند تر روی آورده اند. گردشگری از بعد فرهنگی و اجتماعی، سبب تعامل فرهنگی با دنیای خارج، بین المللی شدن فرهنگ بومی، بهبود نظام‌های آموزشی و بهداشتی و خواهد شد اما با همه تأثیرات مفید خود در حیطه اجتماعی - فرهنگی، تأثیرات مخربی نیز داشته است. در این راستا این مقاله با هدف ارزیابی و شناخت اثرات توسعه گردشگری در کلان شهر تبریز به بررسی عوامل مذکور پرداخته است. روش تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی-تحلیلی است. مهمترین ابزار تحقیق پرسشنامه است که در میان ساکنین جامعه میزبان پخش و پرسشگری شده است. جهت تحلیل و ارزیابی نتایج نیز بر حسب نیاز از روش ها و مدل‌های آماری من جمله آزمون آلفای کرونباخ، کولومگروف-اسمیرنوف و تی استیودنت استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می دهد ادراک جامعه میزبان شهر تبریز نسبت به توسعه گردشگری تقریباً دیدگاه منفی است. چنانچه در تحلیل تک تک شاخص‌های سه گانه مشاهده می شود از نظر جامعه میزبان امتیاز اثرات مثبت را منفی و پایین تر از میانه نظری و امتیاز اثرات منفی را بالاتر از میانه نظری و مثبت درک کرده اند و در واقع از نظر شهروندان این شهر توسعه گردشگری شهر تبریز نمی تواند تاثیر به سزایی در توسعه شهر تبریز ایفا کند که این امر به صورت غیر مستقیم بر مشارکت اجتماعی شهروندان و احساس پذیرش گردشگر توسط آنان تاثیر منفی می گذارد.

واژگان کلیدی: گردشگری شهری، اثرات توسعه گردشگری شهری، نگرش شهروندان، کلانشهر تبریز

Feasibility of Smartening the Traditional Bazaar of Tabriz

mahmodreza sharghi¹, rahim heydari chianeh^{2*}, rostaei, shahrivar³

¹-Tabriz university.

²- The University of Tabriz, Tabriz, Iran.

³- Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz.

*Email: mahoo_1349@yahoo.com

Received: August 2023 Accepted: March 2024

Abstract:

Urban areas are often considered important tourist destinations due to the fact that they have many historical and cultural attractions. The tourism industry as a new industry, especially in recent years, has had a profound impact on the economic, social and cultural situation of most countries in the world. Studies on the effects of tourism in the 1960s focused on the positive effects of tourism and on its negative effects in the 1970s, and in the 1980s, they turned to a more balanced and systematic approach. From the cultural and social aspect, tourism will cause cultural interaction with the outside world, the internationalization of local culture, the improvement of educational and health systems, but with all its beneficial effects in the socio-cultural field, it has also had destructive effects. In this regard, this article has investigated the aforementioned factors with the aim of evaluating and understanding the effects of tourism development in the metropolis of Tabriz. The research method is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of method. The most important research tool is the questionnaire, which was distributed and questioned among the residents of the host community. In order to analyze and evaluate the results, statistical methods and models, including Cronbach's alpha, Klumgrove-Smirnov and Student's t-test, have been used as needed. The results of the research show that the host community of Tabriz does not have a positive understanding of the effects of tourism development in this city, which indirectly has a negative effect on the social participation of citizens and their sense of acceptance of tourists.

Keywords: the effects of urban tourism development, citizen attitude, Tabriz metropolis

مقدمه:

واژه توریسم، نخستین بار در سال ۱۸۱۱ در مجله ای به نام اسپورتینگ آمده است (محلالتی، ۱۳۸۰، ۱۴). از دهه ۱۹۷۰ مطالعات مربوط به صنعت توریسم به مفهوم امروزی خود جایگاه خاصی در میان سایر علوم دانشگاهی به وجود آورده است (حیدری چپانه، ۱۳۸۳، ۱۴) گردشگری یکی از بزرگترین و گسترده ترین صنایع در سراسر جهان است. با گذشت سالها، این روند به رشد خود ادامه می دهد، زیرا مردم در سراسر جهان به جستجوی تجربیات، فعالیت ها و مقاصد جدیدی که کنجکاو و نیاز به رهایی آنها را برآورده می کند، سفر می کنند. (1: Andrada, 2015) گردشگری به طور حتم یک مجموعه ی بزرگ از فعالیت ها را که در جریان مسافرت یک گردشگر اتفاق می افتد، شامل می شود و شامل هرگونه فعالیتی از قبیل برنامه ریزی سفر، مسافرت به مقصد، اقامت، بازگشت و غیره می شود (Shaw, 2004: 8). بر اساس پیش بینی های سازمان جهانی گردشگری^۱ تعداد گردشگران جهان در سال ۲۰۳۰ میلادی، به بیش از ۱/۸ میلیارد نفر خواهد رسید. سه منطقه جهان که بیشترین تعداد جهانگرد را خواهند داشت، به ترتیب عبارتند از: اروپا ۷۱۷ میلیون نفر، شرق آسیا و اقیانوسیه ۳۹۷ میلیون نفر و آمریکا ۲۸۲ میلیون نفر. طبق آمارهای به دست آمده از سازمان آمار جهانی سهم کلی سیروسفر و گردشگری در بخش اقتصاد دنیا مبلغی معادل ۷۰۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۳ بوده است که انتظار می رود تا سال ۲۰۲۰ میلادی، این صنعت رتبه نخست را در میان صنایع جهان به خود اختصاص خواهد داد. (شری زاده، ۱۳۹۷: ۳۴)

امروزه گردشگری میزان فضای قابل توجهی از فضا را در قالب مقاصد شهری من جمله هسته های تاریخی شهر، انواع مختلف موزه ها، آب نماهای شهری، پارک های موضوعی و اراضی و حوزه های خاص و تخصصی مصرف می کند (Edwards, 2008: 1032). گردشگری در چهارچوب الگوهای فضایی خاصی عمل می کند. یکی از این الگوهای فضایی گردشگری شهری است. نواحی شهری به علت آن که جاذبه های تاریخی و فرهنگی بسیاری دارند غالباً مقاصد گردشگری مهمی محسوب می شوند (پاپلی و سقایی، ۱۳۸۵: ۱۸۸). در واقع یکی از مهم ترین فضاهایی که در کشورهای مختلف مورد بازدید جهانگردان قرار می گیرد فضاهای شهری است. تأثیر جهانگردی بر رشد و ساختار شهری به حدی است که امروزها فصل نوینی در جهانگردی به نام «جهانگردی شهری» گشوده شده است (مهدی نژاد و سقایی، ۱۳۸۳: ۵۷). برخلاف سایر اشکال جهانگردی که به گونه چشم گیر وابسته به فصل هستند ویژگی جهانگردی شهری بهره مندی از وضعی ثابت از نظر توزیع زمانی است و این امر نتایج اقتصادی و سازمانی مهمی به بار می آورد. این عدم پایداری به فصل از ویژگی های مهم جهانگردی شهری است (لانکوار، ۱۳۸۱: ۵۶). از زمانی که تمدنهای بین النهرین و سومری در حال پیدایش و خلق مفهوم شهرنشینی بودند گردشگری شهری بوجود آمده است. مردم برای مشاهده و کسب تجربه در خصوص فرهنگ های ملی، هنر، موسیقی، ادبیات، شکوه معماری و طراحی شهری به شهر ها کشیده می شدند. این تمرکز، تنوع و کیفیت این فعالیت ها و ویژگیهای آنان بود که برایشان جذابیت ایجاد کرده و نام شهرهای خاص را بر روی نقشه های گردشگری قرار گذاشت (Edwards, 2008: 1032).

صنعت گردشگری به عنوان صنعتی نوپا، به ویژه در سال های اخیر تأثیرات عمیقی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بیشتر کشورهای جهان داشته است. مطالعات در زمینه اثرات گردشگری در دهه ۱۹۶۰، به اثرات مثبت گردشگری و در دهه ۱۹۷۰ به اثرات منفی آن پرداخته اند و در دهه ۱۹۸۰ به رویکردی متعادل تر و نظام مند تر روی آورده اند (علیقلی زاده فیروزجایی، ۱۳۹۹: ۳). گردشگری از بعد فرهنگی و اجتماعی، سبب تعامل فرهنگی با دنیای خارج، بین المللی شدن فرهنگ بومی، بهبود نظام های آموزشی و بهداشتی و خواهد شد اما با همه تأثیرات مفید خود در حیطه اجتماعی - فرهنگی، تأثیرات مخربی نیز داشته است (تقدیسی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۲۲). درک و ارزیابی اثرات گردشگری در اجتماعات محلی به منظور حفظ و پایداری صنعت گردشگری مهم است (دیدریج و کارسیا، ۲۰۰۹: ۵۱۲) و باعث به وجود آمدن یک برنامه ریزی مهم و توجه سیاسی برای توسعه موفقیت آمیز گردشگری می شود (عارف، ۲۰۰۹: ۱۳۰).

کلان شهر تبریز به عنوان پنجمین شهر پر جمعیت کشور (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن؛ با وجود دارا بودن ظرفیت های عظیم گردشگری در حوزه های تاریخی، اقلیمی، تجاری و... همواره پذیرای گردشگران داخلی و خارجی

¹ UNWTO

بوده است که در این رهگذر همواره آثار و تبعات فراوانی برای جامعه میزبان خود داشته است. با عنایت به لزوم و اهمیت بررسی صنعت گردشگری در وهله اول و بررسی آثار اجتماعی حاصله از آن در مرحله بعدی این هدف اصلی رساله ارزیابی تأثیرات اجتماعی حاصل از گردشگری در کلانشهر تبریز است.

پیشینه تحقیق:

الف- منابع فارسی :

یاوری گهر (۱۳۸۷) در رساله دکتری خود تحت عنوان طراحی الگویی برای ظرفیت پذیرش گردشگری ایران نشان داد که تعامل نزدیک بین صنعت گردشگری، جامعه پذیری، فرهنگ، شرکتهای اجتماعی، دولت، مراکز تحقیقاتی علمی و ... نقش حیاتی را در این صنعت ایفاء میکند و دولت، بخش غیردولتی و نهاد هماهنگ کننده بین بخش دولتی و بخش خصوصی، سه جزء اصلی این صنعت میباشند. در رساله دکترا یاوری گهر بیشتر بر اساس ضوابط و شاخص ها طراحی الگوی ساختارمند گردشگری شهری صورت می گیرد در حالی که در این پژوهش کار بصورت استخراج استراتژی ها برتر برخورد با مسئله است که می تواند در توسعه گردشگری در شهر شیراز بر اساس دوره های زمانی مختلف مورد ارزیابی قرار گیرد.

اسماعیل زاده و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش خود نشان دادند که مهم ترین مانع در جهت نیل به توسعه گردشگری پایدار شهری و همچنین عدم بهره مندی روستای علیصدر از مزایای صنعت گردشگری با توجه به حضور گسترده گردشگران در منطقه ناشی از کمبود تسهیلات و تجهیزات گردشگری در این روستا می باشد. در یک نگاه کلی، برخی از عوامل موثر بر توسعه صنعت گردشگری عبارتند از: وجود امکانات رفاهی و اقامتی مناسب، امنیت کافی برای گردشگران، وجود جاده های مناسب، وجود خدمات بهداشتی در مراکز اقامتی و بین راهی، وجود قوانین مناسب برای ورود و خروج گردشگران، تبلیغات مناسب و رفتارهای فرهنگی مناسب که فقدان یا کمبود هر یک از موارد اشاره شده می تواند به عنوان مانعی برای توسعه گردشگری به حساب آید. در پژوهش توکلی نیا توسعه گردشگری را با توجه به رویکرد جزنگر بررسی می کند و با توجه به مباحث زیرساختی که از مشکلات عمده در گردشگری روستایی است راهکار منسجمی برای بهبود این وضع پیشنهاد می دهد در حالی که در این پژوهش جنبه های مختلف گردشگری را در مقیاس بزرگتری مثل کلانشهر شیراز مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد.

نیک بین و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی پایداری جنبه اجتماعی - فرهنگی توسعه گردشگری در مقصد جزیره کیش پرداخته اند. نتایج حاصله دلالت بر تبلور نیافتگی پایداری اجتماعی - فرهنگی در توسعه جزیره کیش دارد.

تقوایی و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیق خود با عنوان برنامه ریزی گردشگری شهر شیراز با تاکید بر فناوری اطلاعات به تحلیل عوامل موثر بر توسعه خدمات گردشگری شهری با استفاده از مدل SWOT پرداختند که بر اساس این تحقیق کمبود زیرساختهای کافی، ضعف فعالیتهای بازاریابی و ضعف مدیریت گردشگری از مهمترین نقاط ضعف، وجود جاذبه های طبیعی زیبا مهمترین نقطه قوت، افزایش تمایل به گردشگری خرید مهمترین فرصت، و افزایش قیمت سوخت در نتیجه هدفمند کردن یارانه ها مهمترین تهدید پیش روی گردشگری شهری بوده اند. در پژوهش تقوایی و همکاران به طور بسیار موشکافانه ای تمامی نقاط قوت و ضعف و همچنین فرصت ها و تهدیدهای پیش روی گردشگری در شهر شیراز مورد تحلیل قرار گرفته است اما در تحقیق حاضر با استفاده از نقاط قوت و ضعف گردشگری در شهر شیراز استراتژی های کوتاه مدت و میان مدت و بلند مدت طراحی می شود که مبنای عمل برنامه ریزان برای بهبود و توسعه گردشگری خلاق در شهر شیراز خواهد بود.

شفیعی و محمدی (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی تأثیرات توسعه گردشگری بر جامعه میزبان شهر چادگان پرداخته اند. نتایج نشان دهنده تأثیرات مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و زیست محیطی در منطقه، عدم حضور و تأثیر مستقیم جامعه محلی در برنامه ریزی و تصمیم سازی در خصوص توسعه صنعت گردشگری و نشأت منافع اقتصادی می باشد.

حاجی نژاد (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان نقش توانمندی ظرفیت پذیرش گردشگری در توسعه توریسم شهر بانه؛ به بررسی شناخت توانمندی تجارت در جذب گردشگر خارجی بر اساس معیارهای جهانی رقابت در گردشگری و ارائه راهکار برای توسعه توریسم از طریق ارتقاء توانمندی سرمایه گذاران پرداختند و به این نتیجه رسیدند که به کارگیری تجهیزات تجاری دارای تکنولوژی بالا و استانداردهای جهانی، همچنین ارزانتر بودن (رقابتی بودن) هزینه خدمات نسبت به سایر کشورها و شفاف نمودن هزینه درخواستی از گردشگران خارجی از مهمترین عوامل افزایش جذب گردشگر خارجی بوده و موجب توسعه توریسم در شهر بانه میشود.

شاطریان و همکاران (۱۳۹۶) در مطالعه ای به بررسی تصویر ذهنی ساکنان محلی و اثرات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیط زیست در توسعه گردشگری پرداخته اند. نتایج بررسی نشان می دهد که متغیر اقتصادی با ۷۹٪ برآزش بیشترین تأثیر را بر ادراک ساکنین از گردشگران داشته است و بعد از آن مسائل فرهنگی و اجتماعی با ۷۵٪ در درجه دوم قرار دارد. در این بین شاخص زیست محیطی با ۹۹٪ کمترین اثر از ادراک را در بین ساکنین داشته است.

پورمهابادیان (۱۴۰۰) در مقاله ای با عنوان تبیین نقش و اثرات توسعه گردشگری بر ارتقا متغیرهای پایداری فرهنگی و شهری (نمونه مورد مطالعه: شهر رشت) به بررسی تأثیر گردشگری بر چهار متغیر توسعه پایدار (پایداری اجتماعی، پایداری کالبدی، پایداری محیطی و پایداری اقتصادی) در شهر رشت پرداخته است. روش تحقیق پیمایشی و بر اساس تکمیل پرسشنامه ساکنین و کارشناسان است. نتایج تحقیق بیانگر این مهم است که گردشگری در شهر رشت توانسته است بیشترین تأثیر را بر توسعه پایدار اقتصادی و کمترین تأثیر را توسعه پایدار محیطی داشته باشد.

ب- منابع لاتین:

آندرک ۱ و همکاران (۲۰۰۰) در تحقیقی که در سراسر ایالات آریزونا انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که ساکنان می توانند پیامدهای مثبت و منفی گردشگری را درک کنند. افرادی که از گردشگری سود می برند، احساس می کنند که گردشگری برای توسعه اقتصادی اهمیت دارد و درباره اثرات مثبت آن آگاهی بیشتری دارند، ولی در مورد درک پیامدهای منفی گردشگری با دیگر افراد تفاوتی ندارند.

لپ ۲ (۲۰۰۷) در مقاله ای؛ نگرش ساکنان نسبت به گردشگری در روستای بیگودی اوگاندا را مورد بررسی قرار داد. افراد ساکن در این منطقه، برداشت مثبت و موافقی نسبت به گردشگری دارند در این راستا، فرض بر این شد که نگرش‌های مثبت به رفتار موافق گردشگری منجر می شود.

ایهاماکی^۳ (۲۰۰۹) در مطالعات خود در هکایدو کشور ژاپن درباره توسعه گردشگری شهری و توسعه پایدار صورت گرفته است. در این مطالعه پس ارائه مدل حلقه‌های متحدالمرکز گردشگری پایدار، با استفاده از پرسشنامه و طیف لیکرت، به نظر سنجی درباره ۲۱ شاخص گردشگری شهری پرداخته شده است. جامعه آماری شامل ۲۹ نفر از مسئولین بوده است. امتیاز متوسط شاخصهای مطالعه پس از تحلیل برابر ۴، مشارکت محلی با ۶۷ / ۳ رضایت گردشگران با ۳ / ۲ شاخص‌های اثر بر اقتصاد محلی با ۱۲ / ۳ و نهایتاً " رضایت محلی با ۰۹ / از بیشترین شاخص‌های مورد توافق بوده اند. همچنین با استفاده از تحلیل SWOT نقاط قوت و ضعف، فرصتها و تهدیدها جهت پایداری گردشگری شهری ارائه شده است.

چوانگ ۴ (۲۰۱۳) در پژوهشی با موضوع «ادراک ساکنان تائو از اثرات اجتماعی و فرهنگی گردشگری» در جزیره تایوان انجام داد و به این نتیجه رسید که ساکنان از تعامل با گردشگران لذت می برند و دید مثبتی نسبت به توسعه گردشگری دارند. همچنین نتیجه

1 Andereck

2 Lepp

3 Ihamaki

4 Chuang

تحقیق نشان داد که ادراک ساکنان این روستاها از اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری ارتباط قابل توجهی با جنسیت، محل اشتغال، مدت زمان اقامت در منطقه و سن ندارد، بلکه ارتباط قابل توجهی با سطح تحصیلات، وضعیت اشتغال، سطح درآمد، وضعیت تاهل و روستای محل اقامت دارد.

کانیزارس^۱ و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی نگرش ساکنین محلی نسبت به تأثیر توسعه گردشگری در کیپ ورد می پردازد. نتایج نشان می دهد جوامع محلی بر این باورند که گردشگری فرصت های اقتصادی به ارمغان می آورد و اثرات مثبت دیگر نظیر افزایش سرمایه گذاری در زیر ساخت ها و میزبانی با کیفیت و ایجاد خرده فروشی ها دارد.

سیو کیان تاو (۲۰۱۵) در پژوهش خود در منطقه سودرسالت^۲ در سوئد، به نتایجی کاربردی در زمینه ارتقای سطح ظرفیت پذیرش گردشگری آن ناحیه دست یافت. از جمله، وی نقاط قوت و ضعف منطقه و کسب و کارهای موجود در آن و فرصت ها و موانع ارتقای سطح توسعه گردشگری خلاق را بررسی کرده و دریافت که فرهنگ و محیط ضعیف کارآفرینی، فقدان مهارت ها، کمبود منابع مالی، فقدان اطلاعات و نقص در ارتباطات گردشگری؛ کوتاه بودن فصل گردشگری، عدم درک صحیح از صنعت گردشگری از موانع پیشرفت گردشگری در این ناحیه بوده، ولی با توجه به ویژگی های شهری، پایه و اساس مناسبی جهت توسعه گردشگری شهری وجود دارد. این پژوهشگر براساس تحلیل های خود چنین نتیجه گرفته است که باید سیاست هایی از سوی دولت و بخش خصوصی اتخاذ گردد. از جمله گسترش انگیزه توسعه گردشگری از طریق حمایت های سازمانی؛ مانند کاهش خطوط قرمز، بروکراسی های اضافی و بی مورد، زیرساخت های فیزیکی و سیاست های تجاری و امنیت اجتماعی که از سوی دولت باید تامین گردد. بخش خصوصی نیز باید سرمایه، حمایت تجاری و خدمات حرفه ای را مورد حمایت قرار دهد. همچنین آموزش، کیفیت زندگی بایستی توسط هردو بخش تامین گردد.

سینگلا^۳ (۲۰۱۶). در مطالعه ای به بررسی اثرهای مثبت و منفی فرهنگی - اجتماعی گردشگری از دیدگاه مردم در شهر جای پور هند پرداخته است. او دیدگاه ساکنان را نسبت به آینده توسعه گردشگری در این شهر، خوشبینانه ارزیابی می نماید.

فردیناند^۴ (۲۰۱۷) و همکاران در پژوهشی با عنوان ظرفیت پذیرش گردشگری: مروری بر تاریخچه و تحلیل نقش تجارت دوجانبه به بررسی روابط تجاری دوجانبه بین انگلستان و هند بر مبنای توریسم پزشکی میپردازند؛ و به این نتیجه میرسند که کشورهای صادر کننده از طریق مبادلات خارجی و معکوس کردن فرار مغزها سود میبرند ولی این کار خطر ایجاد نظام دوگانه را دارد یعنی نظامی که در آن جمعیت کثیری از کشور خارج میشوند. کشورهای وارد کننده نیز میتوانند از طریق کاهش هزینه های گردشگری سود کنند ولی کیفیت خدمات و مسئولیتهای قانونی خود را به خطر میاندازند. اگرچه شواهد تجارت دوجانبه نشانگر غالب بودن جوانب مثبت بر جوانب منفی است.

بوز^۵ (۲۰۱۷) تأثیر صنعت گردشگری بر جوامع میزبان آنتالیا و چاناتاله، ترکیه را مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان از تفاوت نگرش افراد محلی در این دو مقصد گردشگری دارد. در عین حال یافته های مشترک بدین شرح می باشد: توسعه گردشگری باعث افزایش میل مردم برای یادگیری زبان خارجی و آشنا شدن با فرهنگ های خارجی می شود، زندگی اجتماعی جوامع میزبان را بهبود می بخشد و به مشارکت زنان کمک می کند و در حل مشکلات بیکاری نقش دارد.

آکامپا^۶ و همکاران (۲۰۲۰) در مقاله ای با عنوان ارزیابی اثرات اجتماعی گردشگری با استفاده از تحلیل شبکه های اجتماعی به بررسی و مدیریت جریان گردشگری شهری در شهر گرادانای کشور اسپانیا پرداخته اند. هدف این مقاله تعریف یک روش جدید برای اندازه

1 Cañizares

2 Soderslat

3 Singla

4 Ferdinand

5 Boz

6 Acampa

گیری نگرش جمعیت ساکن در مقاصد اصلی گردشگری فرهنگی در مقابل افزایش تعداد بازدیدکنندگان است. روش تحقیق بر مبنای تحلیل مضامین و پست ها در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی است که در نهایت یک روش ۸ مرحله بدین منظور پیشنهاد شده و در نهایت یک برنامه راهبردی با هدف مقابله با پیامدهای منفی گردشگری انبوه از طریق رویکرد پایین به بالا ارائه می شود.

مبانی نظری:

گردشگری:

به فعالیتی اطلاق می شود که در زمان سفر گردشگران به وقوع می پیوندد و دربرگیرنده همه چیز از قبیل مسافرت به مکان مورد نظر، برنامه ریزی سفر، اقامت در آنجا، بازگشت و یادآوری خاطرات سفر بعد از بازگشت می باشد. همچنین فعالیت‌هایی که مسافر به عنوان بخشی از سفر انجام می دهد، نظیر خریدهای انجام شده و تعاملاتی که میان میهمان و میزبان به وجود می آید. خلاصه آنکه، گردشگری تمام فعالیت‌ها و تأثیراتی است که در طول سفر برای بازدیدکننده، به وقوع می پیوندد (لامسدن^۱، ۱۳۸۷: ۴). گردشگری به عنوان پیامدهای انقلاب صنعتی و فرآیندهای صنعتی شدن، شهرنشینی و تحولات فنی و فناوری جامعه که از آغاز قرن نوزدهم در حال تحول بوده است، پدیدار شد. در این فرآیند گردشگری به پدیده اجتماعی رایج و شیوه جدیدی از رفتار مصرف کننده بشر تبدیل شده است که چهره و ماهیت کره زمین، مردم آن و روابط متقابل آن‌ها را تغییر می دهد. از طریق دموکراتیزه شدن گردشگری سفر و اوقات فراغت به شاخه ای از اقتصاد با پیامدهای جدی اجتماعی و سیاسی تبدیل شده است. در قرن گذشته گردشگری ابعاد جهانی پیدا کرد و به صنعت واقعی تعطیلات، اوقات فراغت و جستجوی تجربیات با کیفیت بالا تبدیل شد. (Dujmovic, 2015:49)

گردشگری شهری:

گردشگری در چهارچوب الگوهای فضایی خاصی عمل می کند. یکی از این الگوهای فضایی گردشگری شهری است. نواحی شهری به علت آن که جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی بسیاری دارند غالباً مقاصد گردشگری مهمی محسوب می شوند (پاپلی و سقایی، ۱۳۸۵: ۱۸۸). محیط‌های شهری از دو نقطه نظر در صنعت توریسم اهمیت دارند. کانون‌های شهری به لحاظ تمرکز جمعیت در آن‌ها و فشارها و خستگی‌های ناشی از کار و تلاش و فعالیت به عنوان مبدأ مسافرت‌های توریستی محسوب می شوند. از سوی دیگر به علت وجود امکانات معیشتی و رفاهی، فعالیت‌های اقتصادی، بازرگانی، صنعتی، فرهنگی، سیاسی، بهداشتی، ارتباطی، فراغتی و داشتن جاذبه‌های تاریخی و توریستی به عنوان مقصد مسافرت‌های جهانگردی به حساب می آیند (رضوانی، ۱۳۸۵: ۸۶). بنابراین گردشگری شهری عبارت است از مسافرت به شهرها با انگیزه‌های مختلف براساس جذابیت‌ها و امکانات و تسهیلاتی که شهر دارای آن بوده و در شخص ایجاد جذابیت می کند (موحد، ۱۳۸۱: ۶۵).

رویکرد جامعه میزبان نسبت به گردشگری:

از دهه ۱۹۷۰، شاخص ترین و کاربردی ترین روش ارزیابی ظرفیت تحمل اجتماعی گردشگری سنجش نگرش ساکنین محلی نسبت به گردشگری و پیامدهای آن در سطح جامعه میزبان به شمار می آید. نگرش نوعی ارزیابی و تصور ذهنی است گرایشی دیرپا نسبت به جنبه یا نمودی خاص از زیست بوم از جانب افراد است که متأثر از عواملی همچون طرز تفکر احساسات و چگونگی برخورد مواجهه فرد با آن میباشد. آندریوتیس و وگان^۲ معتقد است که مهم ترین ویژگی نگرش ساکنین آن است که آنچه توسط آنان درک میشود لزوماً با واقعیت موجود هماهنگ نیست. در واقع ادراک آنان از واقعیت و نه خود واقعیت است که بر روش نگرش و به تبع آن طرز رفتار ساکنین تأثیر می گذارد. بسیاری از محققین بر این باورند که نگرش ساکنین نسبت به گردشگری، نه تنها بازتاب ادراک آنان از پیامدهای

¹- Les, lumsdone

² Andrewtis Wogan

گردشگری نیست؛ بلکه چنین نگرشی در تعامل میان ادراک ساکنین و مجموعه عوامل تاثیر گذار بر نگرش آنان شکل میگیرد (ساجدی، ۱۴۰۰: ۲۴)

اثرات گردشگری:

گردشگری میتواند به عنوان شکلی با اهمیت از فعالیتهای انسانی اثرات قابل توجهی داشته باشد. گردشگری اثرات مختلفی در فضای جغرافیایی به جای میگذارد که آثار مثبت و منفی آن در مقصد گردشگری قابل بررسی است (افراخته و خدایی، ۱۳۹۰: ۷۲). به سفر رفتن تاثیر مهمی در تفاهم و شناخت ارزشهای مردم دارد. خط مشی دولت‌های پیشرفته و فرهیخته بر آن است تا مسافرت به ویژه مسافرت داخلی را ابزاری برای آشنایی شهروندان با سایر قسمت‌های کشور بدانند که سرانجام به کسب احساس غرور می انجامد (جوهری، ۱۳۹۴: ۳۶). این اثرات در منطقه ی مقصد جایی که گردشگران با محیط محلی، اقتصاد فرهنگ و جامعه تعامل دارند بسیار مشهود است از این رو میتوان به طور مرسوم اثرات گردشگری را تحت عناوین اثرات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست محیطی مورد بررسی قرارداد. در حقیقت مسائل گردشگری عموماً چند جانبه اند و غالباً دارای مجموعه ایاز ابعاد اقتصادی، اجتماعی زیست محیطی هستند بنابراین هنگام بررسی هر یک از انواع اثرات باید به خاطر داشت که این اثرات چند جانبه اند و تقسیم بندی آنها آن طور که غالباً نشان داده شده آسان نیست به بیان دیگر نمیتوان اثرات گردشگری را به سادگی صرفاً تحت عنوان اثرات اجتماعی زیست محیطی یا اقتصادی طبقه بندی کرد بلکه این اثرات گرایش به داشتن ابعاد به هم پیوسته ی بسیاری دارند (اوبایی، ۱۳۹۶: ۱۵) در مجموع و با توجه به مطالعات مبانی نظری و پیشینه تحقیق اثرات توسعه گردشگری بر جامعه میزبان در این تحقیق به دو نوع اثر مثبت و منفی و چهار بعد اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و زیست محیطی و زیرساختی تقسیم شده است که جدول شماره (۱) نشان دهنده این شاخص ها است که پرسشنامه تحقیق نیز بر اساس این شاخص ها طراحی شده است.

جدول (۱) شاخص‌های تحقیق

ردیف	شاخص کلی	نوع اثر	زیرشاخص	ردیف	شاخص کلی	نوع اثر	زیرشاخص		
۱	اجتماعی- فرهنگی	اثر مثبت	افزایش آگاهی	۲۳	اقتصادی	اثر مثبت	ایجاد فرصت‌های شغلی جدید		
۲			ایجاد اشتیاق	۲۴			رونق مشاغل خانگی		
۳			ایجاد وسعت نظر	۲۵			رونق صنایع دستی		
۴			احیا سنت‌های ملی و فرهنگ بومی	۲۶			جذب سرمایه‌های کلان		
۵		اثر منفی	اثر منفی	حفاظت از میراث فرهنگی و آثار تاریخی		۲۷	اثر منفی	اثر منفی	افزایش هزینه‌های اقتصادی خانوار
۶				افزایش فنون مرتبط با گردشگری		۲۸			نابرابری‌های اقتصادی
۷				امنیت		۲۹			ایجاد مشاغل کاذب
۸				حس غرور نسبت به داشته‌ها		۳۰			افزایش قیمت زمین
۹				گردشگران خارجی		۳۱			نوسان در درآمد
۱۰	اثر مثبت	اثر مثبت	تعاملات فرهنگی	۳۲	زیست محیطی و زیرساختی	اثر مثبت	افزایش امکانات شهری		
۱۱			ترویج شهرت شهر مقصد	۳۳			افزایش تجهیزات شهری		
۱۲			تقویت مراسم آیینی-ملی	۳۴			بهبود وضعیت پوشش معابر		
۱۳			رفاه اجتماعی	۳۵			ارتقا وضعیت بهداشتی		
۱۴		اثر منفی	اثر منفی	تغییر در سبک زندگی		۳۶	اثر منفی	اثر منفی	افزایش امکانات تفریحی
۱۵				آسیب‌های اجتماعی		۳۷			آسیب به محیط زیست طبیعی
۱۶				از بین رفتن سرمایه‌های اجتماعی		۳۸			تغییر کاربری و کاهش سرانه فضاهای عمومی
۱۷			تضعیف روابط خانوادگی	۳۹			تخریب آثار تاریخی و میراث		

فرهنگی							
زمین خواری			۴۰	تقلید مردم از فرهنگ گردشگران			۱۸
ایجاد ترافیک و آلاینده‌های شهری			۴۱	تضعیف اعتقادات مذهبی			۱۹
تشدید ساخت و سازهای غیرمجاز			۴۲	مهاجرت			۲۰
ایجاد اغتشاش بصری و افول منظر شهری			۴۳	تأثیر اقتصادی گردشگران خارجی	اثر مثبت	اقتصادی	۲۱
				توسعه و رونق اقتصادی			۲۲

منبع: نگارندگان

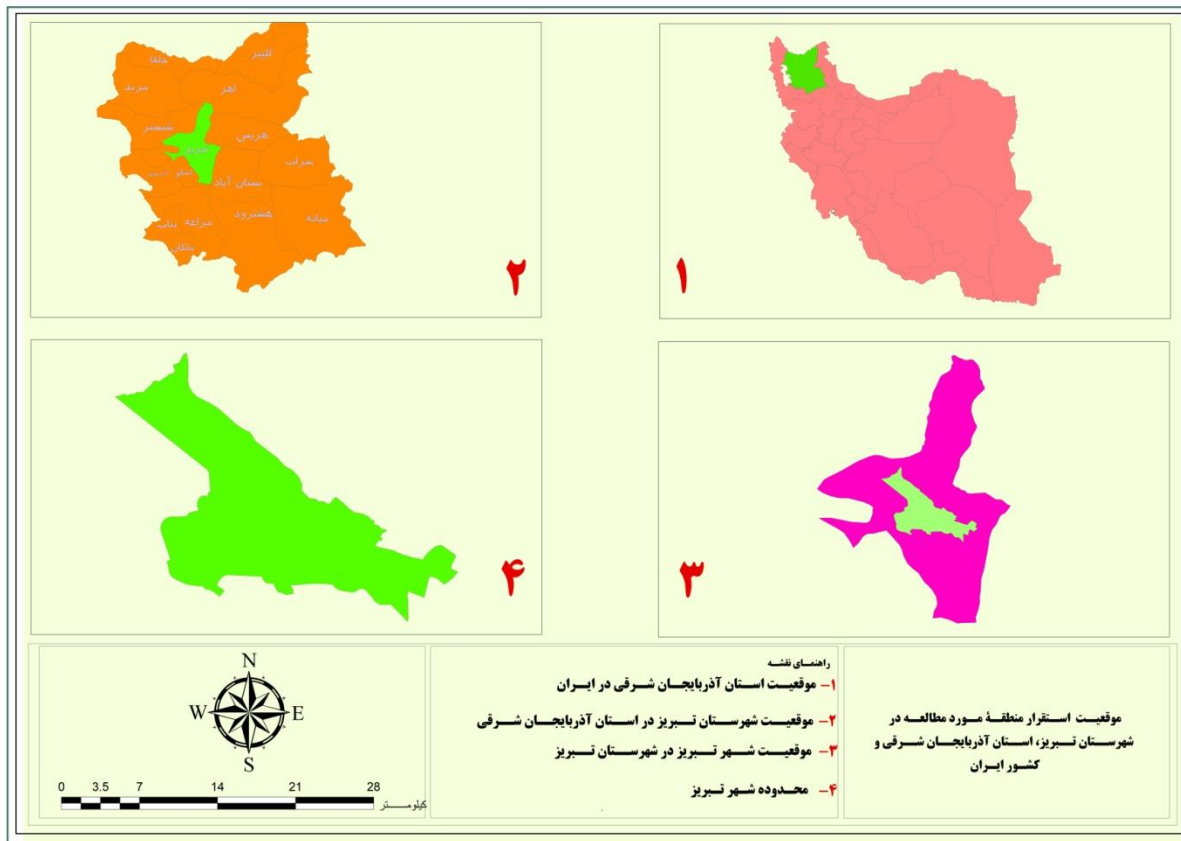
داده ها و روش ها:

این تحقیق از نظر هدف جز تحقیقات کاربردی و از نظر روش جز تحقیقات توصیفی-تحلیلی می باشد. در ابتدا با استفاده از مطالعات کتابخانه ای و اسنادی مبانی نظری تحقیق جمع آوری شد. سپس با توجه به اهداف تحقیق طرح تحقیق تهیه شد. متغیرهای مستقل و وابسته شناسایی شدند و با استفاده از مبانی نظری شاخص هایی جهت شناسایی و ارزیابی متغیرها تعریف و طبقه بندی شدند. با توجه به اینکه مهمترین ابزار این تحقیق پرسشنامه (محقق ساخته) است با استفاده از طیف لیکرت پرسشنامه طراحی شد.

جامعه آماری این تحقیق کل جمعیت کلانشهر تبریز است. نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر محاسبه شده است که جهت اطمینان بیشتر این تعداد به ۴۰۰ نفر افزایش داده شده است. روش نمونه گیری از روش نمونه گیری خوشه ای تصادفی استفاده شده است. روایی ابزار تحقیق توسط اساتید دانشگاهی تأیید شده و پایایی آن از طریق آزمون آلفای کرونباخ ۰/۸۶۷ محاسبه شده که مورد قبول می باشد. جهت ارزیابی روابط بین متغیرها و استنتاج نتایج از روش های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است که مهمترین آنان عبارتند از آزمون آلفای کرونباخ، کولموگوروف-اسمیرنوف (Kolmogorov-Smirnov test) و آزمون تی استیودنت (T student). لازم به ذکر است از نرم افزارهای کامپیوتری از قبیل نرم افزارهای سیستم اطلاعات جغرافیایی و نرم افزارهای آماری به صورت گسترده استفاده شده است.

منطقه مورد مطالعه:

محدوده مورد مطالعه این پژوهش کل محدوده شهر تبریز می باشد. شهر تبریز در شمال غربی ایران واقع شده و مرکز استان آذربایجان شرقی است. شهر تبریز به عنوان بزرگترین کلان شهر شمال غرب ایران با وسعتی حدود ۲۴۴۹۸ هکتار (مهندسین مشاور نقش محیط، ۱۳۹۶) در موقعیت جغرافیایی ۲۳، ۴۶، ۴۶، ۱۱ طول شرقی و ۹، ۳۸، ۳۸، ۳۸ عرض شمالی با ارتفاع متوسط حدود ۱۳۴۰ متر در جلگه ای به نام جلگه تبریز واقع شده است. فلات آذربایجان که شهر تبریز در آن واقع است، حلقه اتصال مابین فلات ایران با فلات ارمنستان از سوی شمال و فلات آناتولی از سوی غرب است. جلگه تبریز در مرکز این فلات در ضلع شرقی کرانه های دریاچه ارومیه قرار گرفته و بخشی از جلگه بزرگ کنار دریاچه ارومیه محسوب میشود. بستر طبیعی شهر در میان دو رشته ارتفاعاتی واقع گردیده است. در راستای سمت شرقی شهر، ارتفاعات شمالی با انحراف حدود ۳۰ درجه نسبت به راستای شرقی غربی و ارتفاعات جنوبی نیز با همان راستا به همدیگر نزدیک می شوند. (خوب آیند، ۱۳۷۹: ۶۷) موقع جغرافیایی، استقرار شهر در محل مقاطع دره ها و شیب های ملایم به همراه عوامل اقتصادی و انسانی و بویژه مرزهای سیاسی و فرهنگی، طرق ارتباطی داخلی و راههای ترانزیتی تبریز به کشور های همجوار شوروی سابق، ترکیه و عراق باعث ایجاد یک موقعیت ممتاز و استراتژیک برای شهر تبریز شده است. به عبارتی عوامل فوق برای شهر موقعیتی چهار راهی ایجاد کرده است (کرمی، ۱۳۸۲: ۵۲) جمعیت این شهر در سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ ۱۷۳۳۰۳۳ نفر برآورد شده است (مرکز آمار ایران)

شکل (۱) موقعیت محدوده مورد مطالعه

تجزیه و تحلیل داده ها :

نتایج تحلیل پرسشنامه تحقیق را می توان در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی ارائه کرد.

آمار توصیفی :

آمار توصیفی شامل دو بخش اطلاعات فردی و اطلاعات محل سکونت پاسخ دهندگان است. اطلاعات فردی شامل سن، جنس، وضعیت تاهل، میزان تحصیلات، وضعیت شغلی، نوع شغل، میزان درآمد و محل سکونت می باشد.

جنس:

پس از تحلیل اطلاعات پرسشنامه مشخص شد که از میان پاسخ گویان ۸۲/۲ درصد آنان مرد و ۱/۸ درصد را زنان تشکیل می دهند.

جدول (۲) جنس

جنس	درصد فرآوانی
مرد	۶۴/۸
زن	۳۵/۲

سن:

در میان پاسخ دهندگان گروه سنی ۱۹-۵۰ سال بیشترین درصد فراوانی را با ۶۸/۹ درصد دارا هستند و کمترین گروه مربوط به گروه ۱۸-۰ با ۸/۹ درصد است .

جدول (۳) سن

درصد فراوانی	سن
۱۰	کمتر از ۱۵ سال
۳۴/۴	۱۵-۳۰ سال
۴۰/۶	۳۰-۶۰ سال
۱۵	۶۰ سال به بالاتر

وضعیت تاهل:

غالب پاسخ دهندگان با ۸۴/۴ درصد فراوانی متاهل بوده و فقط ۱۵/۶ درصد آنان مجرد هستند.

جدول (۴) وضعیت تاهل

درصد فراوانی	تاهل
۵۴/۵	مجرد
۴۵/۵	متاهل

تحصیلات:

بیشترین قشر از پاسخ دهندگان با درصد فراوانی ۳۷/۸ درصد بی سواد هستند و کمترین قشر افراد با مدرک کارشناسی و بالاتر هستند .

جدول شماره (۵)-تحصیلات

درصد	تحصیلات
۰	بی سواد
۵	زیر دیپلم
۳۰/۳	دیپلم تا لیسانس
۴۰/۲	فوق لیسانس
۲۴/۵	دکتری

شغل:

اکثر پاسخ دهندگان جز شاغلین با ۸۶/۷ درصد فراوانی و ۱۳/۳ درصد جز بیکاران هستند که در میان شاغلین ۵۳/۳ درصد شغل رسمی داشته و ۴۶/۷ شاغلین شغل غیر رسمی دارند.

جدول (۶) شغل

درصد فراوانی	شغل
۰	بی کار
۹/۸	خانه دار
۲۰/۲	دانشجو
۷۰	شاغل

اطلاعات محل سکونت:

با توجه به روش نمونه گیری خوشه ای سعی شده از تمامی مناطق به اندازه تقریباً یکسان پرسشگری شود که نتایج نشان می دهد تفاوتی اندکی بین امار محل سکونت شهروندان بین مناطق ۱۰ گانه شهر تبریز وجود دارد چنانچه بیشترین درصد مربوط با ۱۱/۷ منطقه یک و کمترین میزان با ۷ درصد منطقه ۹ می باشد.

جدول (۷) محل سکونت

درصد فراوانی	شغل
۱۲	منطقه یک
۱۱/۷	منطقه دو
9/4	منطقه سه
10	منطقه چهار
9	منطقه پنج
9/4	منطقه شش
11	منطقه هفت
11	منطقه هشت
۷	منطقه نه
۹/۵	منطقه ده

آمار استنباطی:

جهت تحلیل و ارزیابی اطلاعات پرسشنامه ابتدا با استفاده از آزمون کلمگروف-اسمیرینف توزیع داده ها بررسی شد که نتایج به استناد جدول شماره (۸) نشان می دهد که توزیع داده ها نرمال است. بنابراین می توان از آزمون های پارامتریک استفاده کرد.

جدول (۸) آزمون کلمگروف-اسمیرینف

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test			
			Total
N			400
Normal Parameters ^{a,b}	Mean		2.5868
	Std. Deviation		.42431
Most Extreme Differences	Absolute		.124
	Positive		.124
	Negative		-.124
Test Statistic			.124
Asymp. Sig. (2-tailed) ^c			.000
Monte Carlo Sig. (2-tailed) ^d	Sig.		.000
	99% Confidence Interval	Lower Bound	.000
		Upper Bound	.000
a. Test distribution is Normal.			
b. Calculated from data.			
c. Lilliefors Significance Correction.			
d. Lilliefors' method based on 10000 Monte Carlo samples with starting seed 1502173562.			

تحلیل اثرات توسعه گردشگری بر جامعه میزبان:

درک جامعه میزبان از اثرات گردشگری در شهر تبریز آنچنان که گفته شد از دو نوع مثبت و منفی و در سه بعد اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و زیست محیطی و زیرساختی تشکیل شده است که در بخش های بعدی هر یک از انواع و ابعاد آن بررسی خواهد شد. جهت تحلیل این اطلاعات از آزمون تی-استیودنت با درصد خطای ۰/۰۵ درصد استفاده شده و میانه نظری تحقیق جهت آزمون فرض عدد ۳ تعیین شده است.

اثرات اجتماعی و فرهنگی:

ادراک جامعه میزبان شهر تبریز نسبت به توسعه گردشگری در شهر تبریز از بعد اجتماعی و فرهنگی در ۲۰ شاخص بررسی شده است که در این میان ۱۳ شاخص با اثرات مثبت و ۷ شاخص با اثرات منفی قابل ارزیابی می باشد. نتایج نشان می دهد مردم شهر تبریز نسبت به آثار توسعه گردشگری در شهر تبریز از بعد اجتماعی و فرهنگی خوشبین نبوده و دیدگاهی محاذله کارانه و منفی دارند و معتقد هستند در صورت گسترش گردشگری در این شهر شاهد افول ارزش های اجتماعی و فرهنگی و عدم ارتقا شاخص های مذکور خواهیم بود. جدول شماره (۹) نتایج آماری این تحلیل را نشان می دهد.

جدول (۹) نتایج آزمون تی -استیودنت

One-Sample Statistics				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
اثر مثبت شاخص اجتماعی-فرهنگی	400	2.0008	.56516	.02826
اثر منفی شاخص اجتماعی-فرهنگی	400	3.3575	.69007	.03450

اثرات مثبت:

اثرات مثبت شاخص اجتماعی و فرهنگی در این تحقیق در ۱۳ شاخص به شرح زیر تعریف شده است. آنچنان که مشاهده می شود امتیاز هیچ یک از شاخص ها نتوانسته است از میانه نظری تحقیق عبور کند چنانچه کمترین امتیاز مربوط به شاخص افزایش آگاهی و بیشترین مربوط به رفاه اجتماعی است. در یک جمع بندی کلی می توان گفت جامعه میزبان شهر تبریز درک مثبتی از اثرات توسعه گردشگری در ابعاد اجتماعی و فرهنگی در شهر تبریز ندارند. جدول شماره (۱۰) نتایج آماری این تحلیل را نشان می دهد.

جدول (۱۰) نتایج آزمون تی -استیودنت

One-Sample Statistics				
گویه ها	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
افزایش آگاهی	400	1.5050	.80722	.04036
ایجاد اشتیاق	400	1.6525	.85356	.04268
ایجاد وسعت نظر	400	1.6550	.79533	.03977
احیا سنت‌های ملی و فرهنگ بومی	400	1.8075	.92876	.04644
حفاظت از میراث فرهنگی و آثار تاریخی	400	1.8525	1.01406	.05070
افزایش فنون مرتبط با گردشگری	400	1.9475	.86407	.04320
امنیت	400	2.5975	1.07395	.05370
حس غرور نسبت به داشته ها	400	2.1525	.85209	.04260
گردشگران خارجی	400	2.2600	1.04649	.05232
تمامات فرهنگی	400	1.6525	.65407	.03270
ترویج شهرت شهر مقصد	400	1.8525	1.01406	.05070
تقویت مراسم آیینی-ملی	400	2.4025	.86160	.04308
رفاه اجتماعی	۴۰۰	2.7335	.96511	.04957

اثرات منفی شاخص اجتماعی و فرهنگی:

اثرات منفی شاخص اجتماعی و فرهنگی در این تحقیق در ۷ شاخص به شرح زیر تعریف شده است. آنچنان که مشاهده می شود امتیاز اکثر شاخص ها بالاتر از میانه نظری تحقیق است چنانچه فقط امتیاز شاخص تغییر سبک زندگی و مهاجرت کمتر از عدد ۳ می باشد و بقیه شاخص ها بالاتر از میانه نظری هستند و در این میان شاخص از بین رفتن سرمایه‌های اجتماعی بیشترین امتیاز را کسب کرده است. در یک جمع بندی کلی می توان گفت ادراک جامعه میزبان شهر تبریز از اثرات توسعه گردشگری در شهر تبریز از بعد اجتماعی و فرهنگی متمایل به منفی است. جدول شماره (۱۱) نتایج آماری این تحلیل را نشان می دهد.

جدول (۱۱) نتایج آزمون تی - استیودنت

One-Sample Statistics				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
تغییر در سبک زندگی	400	2.6550	.90721	.04536
آسیب‌های اجتماعی	400	3.6050	1.11449	.05572
از بین رفتن سرمایه‌های اجتماعی	400	3.9500	1.02476	.05124
تضعیف روابط خانوادگی	400	3.8975	.83290	.04165
تقلید مردم از فرهنگ گردشگران	400	3.0025	.83920	.04196
تضعیف اعتقادات مذهبی	400	3.3950	1.03035	.05152
مهاجرت	400	2.9975	1.18152	.05908

اثرات اقتصادی:

اثرات اقتصادی توسعه گردشگری در شهر تبریز در قالب ۱۱ شاخص ارزیابی شده است که در این میان ۶ شاخص با اثرات مثبت و ۵ شاخص با اثرات منفی قابل ارزیابی است. نتایج نشان می‌دهد ادراک جامعه میزبان شهر تبریز نسبت به اثرات اقتصادی توسعه گردشگری در شهر تبریز یک دیدگاه متمایل به منفی است ولی از نظر جامعه میزبان علی‌رغم اینکه دیدگاه مثبتی به اثرات اقتصادی ندارند ولی توسعه گردشگری در این شهر را آنچنان برای اقتصاد شهر مضر و کاهش دهنده شاخص‌های اقتصادی نمی‌دانند ولی در مجموع امتیاز اثرات منفی نیز پایین‌تر از میانه نظری تحقیق است. جدول شماره (۱۲) نتایج آماری این تحلیل را نشان می‌دهد.

جدول (۱۲) نتایج آزمون تی - استیودنت

One-Sample Statistics				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
اثر مثبت شاخص اقتصادی	400	1.8454	.57378	.02869
اثر منفی شاخص اقتصادی	400	2.7700	.68512	.03426

اثرات مثبت:

اثرات مثبت شاخص اقتصادی در این تحقیق در ۶ شاخص به شرح زیر تعریف شده است. آنچنان که مشاهده می‌شود امتیاز هیچ یک از شاخص‌ها نتوانسته است از میانه نظری تحقیق عبور کند چنانچه کمترین امتیاز مربوط به شاخص تاثیر اقتصادی گردشگران خارجی و بیشترین مربوط به جذب سرمایه‌های کلان است. در یک جمع بندی کلی می‌توان گفت جامعه میزبان شهر تبریز درک مثبتی از اثرات توسعه گردشگری در بعد اقتصادی در شهر تبریز ندارند و توسعه گردشگری شهری را مایه ارتقا شاخص‌های اقتصادی نمی‌دانند. جدول شماره (۱۳) نتایج آماری این تحلیل را نشان می‌دهد.

جدول (۱۳) نتایج آزمون تی - استیودنت

One-Sample Statistics				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
تاثیر اقتصادی گردشگران خارجی	400	1.4550	.59063	.02953
توسعه و رونق اقتصادی	400	1.8000	.67908	.03395
ایجاد فرصت‌های شغلی جدید	400	1.9050	.83229	.04161
رونق مشاغل خانگی	400	2.0075	.83917	.04196
رونق صنایع دستی	400	1.8050	.87400	.04370
جذب سرمایه‌های کلان	379	2.1055	.71599	.03678

اثرات منفی شاخص اقتصادی:

اثرات منفی شاخص اقتصادی در این تحقیق در ۵ شاخص به شرح زیر تعریف شده است. آنچنان که مشاهده می شود امتیاز تمامی شاخص ها پایین تر از میانه نظری تحقیق است و در این میان شاخص ایجاد مشاغل کاذب با امتیاز ۲/۹۵ بیشترین امتیاز را کسب کرده است. در یک جمع بندی کلی می توان گفت ادراک جامعه میزبان شهر تبریز از اثرات منفی توسعه گردشگری در شهر تبریز از بعد اقتصادی متمایل به منفی است و این به این معنی است که مردم شهر تبریز معتقد هستند گسترش و توسعه گردشگری شهری آثار منفی زیادی بر جای نخواهد گذاشت. جدول شماره (۱۴) نتایج آماری این تحلیل را نشان می دهد.

جدول (۱۴) نتایج آزمون تی - استیودنت

One-Sample Statistics				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
افزایش هزینه‌های اقتصادی خانوار	400	2.5500	.86276	.04314
نابرابری‌های اقتصادی	400	2.8525	1.19344	.05967
ایجاد مشاغل کاذب	379	2.9499	.88797	.04561
افزایش قیمت زمین	379	2.8417	1.08440	.05570
نوسان در درآمد	400	2.6975	1.05298	.05265

اثرات زیست محیطی و زیرساختی:

اثرات زیست محیطی و زیرساختی توسعه گردشگری در شهر تبریز در قالب ۱۲ شاخص ارزیابی شده است که در این میان ۵ شاخص با اثرات مثبت و ۷ شاخص با اثرات منفی قابل ارزیابی است. نتایج نشان می دهد ادراک جامعه میزبان شهر تبریز نسبت به اثرات زیست محیطی و زیرساختی توسعه گردشگری در شهر تبریز در بعد آثار مثبت پایین تر و نزدیک به میانه نظری و در بعد آثار منفی بالاتر از میانه نظری است. در یک جمع بندی کلی میتوان ادراک جامعه میزبان در این بعد را نیز مانند سایر ابعاد منفی ارزیابی کرد. جدول شماره (۱۵) نتایج آماری این تحلیل را نشان می دهد.

جدول (۱۵) نتایج آزمون تی - استیودنت

One-Sample Statistics				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
اثر مثبت شاخص زیست محیطی-زیرساختی	400	2.7800	.81344	.04067
اثر مثبت شاخص زیست محیطی-زیرساختی	400	3.1384	.81823	.04091

اثرات مثبت:

اثرات مثبت شاخص زیست محیطی و زیرساختی در این تحقیق در ۵ شاخص به شرح زیر تعریف شده است. آنچنان که مشاهده می شود امتیاز هیچ یک از شاخص ها نتوانسته است از میانه نظری تحقیق عبور کند چنانچه کمترین امتیاز مربوط به شاخص افزایش امکانات تفریحی و بیشترین مربوط به بهبود وضعیت پوشش معابر است. در یک جمع بندی کلی می توان گفت جامعه میزبان شهر تبریز درک مثبتی از اثرات توسعه گردشگری در زیست محیطی و زیرساختی در شهر تبریز ندارند و توسعه گردشگری شهری را برای ارتقا شاخص های زیست محیطی و زیرساختی موثر نمی دانند. جدول شماره (۱۶) نتایج آماری این تحلیل را نشان می دهد.

جدول (۱۶) نتایج آزمون تی - استیودنت

One-Sample Statistics				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
افزایش امکانات شهری	400	2.6450	.85487	.04274
افزایش تجهیزات شهری	400	2.6450	.90887	.04544
بهبود وضعیت پوشش معابر	400	2.9875	.95111	.04756
ارتقا وضعیت بهداشتی	400	2.8425	1.23755	.06188
افزایش امکانات تفریحی	400	2.2375	1.03623	.05181

اثرات منفی:

اثرات منفی شاخص زیست محیطی و زیرساختی در این تحقیق در ۷ شاخص به شرح زیر تعریف شده است. آنچنان که مشاهده می شود اکثر شاخص ها از میانه نظری تحقیق عبور کرده است چنانچه کمترین امتیاز مربوط به شاخص آسیب به محیط زیست طبیعی با امتیاز ۲/۹۵ و بیشترین مربوط به شاخص زمین خواری است. در یک جمع بندی کلی می توان گفت جامعه میزبان شهر تبریز درک مثبتی از اثرات توسعه گردشگری در زیست محیطی و زیرساختی در شهر تبریز ندارند و توسعه گردشگری شهری را در راستا تنزل شاخص های زیست محیطی و زیرساختی درک کرده اند. جدول شماره (۱۷) نتایج آماری این تحلیل را نشان می دهد.

جدول (۱۷) نتایج آزمون تی - استیودنت

One-Sample Statistics				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
آسیب به محیط زیست طبیعی	400	2.9500	1.02231	.05112
تغییر کاربری و کاهش سرانه فضاهای عمومی	400	3.1975	1.16485	.05824
تخریب آثار تاریخی و میراث فرهنگی	400	3.2975	1.18850	.05942
زمین خواری	400	3.5425	.92213	.04611
ایجاد ترافیک و آلاینده‌های شهری	400	3.0875	1.22007	.06100
تشدید ساخت و سازهای غیرمجاز	400	3.4475	1.20244	.06012
ایجاد اغتشاش بصری و افول منظر شهری	400	3.3475	1.14456	.05723

نتیجه گیری:

توسعه گردشگری شهری امروزه یکی از مهمترین دغدغه‌های مدیریت شهری در تمامی شهرهای دنیا علی‌الخصوص شهرهای دارای پتانسیل و منابع غنی فرهنگی و اجتماعی من جمله شهر تبریز و همچنان یکی از منابع درآمد پایدار شهرها است. غفلت‌های چندین ساله در حوزه گردشگری شهری در شهر تبریز منجر به کاهش رتبه این شهر در جذب گردشگر و خارج شدن این شهر از چرخه مقاصد رقابت پذیر گردشگری در کشور شده که به عقیده پژوهشگران این مقاله علاوه بر غفلت مدیریت شهری در بعد اجتماعی بیشترین سهم را مسایل فرهنگی و ادراک جامعه میزبان نسبت به اثرات توسعه گردشگری بر عهده دارد. درک جامعه میزبان از اثرات گردشگری در شهر تبریز آنچنان که گفته شد از دو نوع مثبت و منفی و در سه بعد اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و زیست محیطی و زیرساختی تشکیل شده است. ادراک جامعه میزبان شهر تبریز نسبت به توسعه گردشگری در شهر تبریز از بعد اجتماعی و فرهنگی در ۲۰ شاخص بررسی شده است که در این میان ۱۳ شاخص با اثرات مثبت و ۷ شاخص با اثرات منفی قابل ارزیابی می باشد. نتایج نشان می دهد مردم شهر تبریز نسبت به آثار توسعه گردشگری در شهر تبریز از بعد اجتماعی و فرهنگی خوشبین نبوده و دیدگاهی محاطه کارانه و منفی دارند و معتقد هستند در صورت گسترش گردشگری در این شهر شاهد افول ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی و عدم ارتقا شاخص‌های مذکور خواهیم بود. اثرات اقتصادی توسعه گردشگری در شهر تبریز در قالب ۱۱ شاخص ارزیابی شده است که در این میان ۶ شاخص با اثرات مثبت و ۵ شاخص با اثرات منفی قابل ارزیابی است. نتایج نشان می دهد ادراک جامعه میزبان شهر تبریز نسبت به اثرات اقتصادی توسعه گردشگری در شهر تبریز یک دیدگاه متمایل به منفی است ولی از نظر جامعه میزبان علی‌رغم اینکه دیدگاه مثبتی به اثرات اقتصادی ندارند ولی توسعه گردشگری در این شهر را آنچنان برای اقتصاد شهر مضر و کاهش دهنده شاخص‌های اقتصادی نمی دانند ولی در مجموع امتیاز اثرات منفی نیز پایین تر از میانه نظری تحقیق است. اثرات زیست محیطی و زیرساختی توسعه گردشگری در شهر تبریز در قالب ۱۲ شاخص ارزیابی شده است که در این میان ۵ شاخص با اثرات مثبت و ۷ شاخص با اثرات منفی قابل ارزیابی است. نتایج نشان می دهد ادراک جامعه میزبان شهر تبریز نسبت به اثرات زیست محیطی و زیرساختی توسعه گردشگری در شهر تبریز در بعد آثار مثبت پایین تر و نزدیک به میانه نظری و در بعد آثار منفی بالاتر از میانه نظری است. در یک جمع بندی کلی میتوان ادراک جامعه میزبان در این بعد را نیز مانند سایر ابعاد منفی ارزیابی کرد. در یک جمع بندی کلی می توان گفت ادراک جامعه میزبان شهر تبریز نسبت به توسعه گردشگری تقریباً دیدگاه منفی است. چنانچه در تحلیل تک تک شاخص‌های سه گانه مشاهده می شود از نظر جامعه میزبان امتیاز اثرات مثبت را منفی و پایین تر از میانه نظری و امتیاز اثرات منفی را بالاتر از میانه نظری و مثبت درک کرده اند و در واقع از نظر شهروندان این شهر توسعه گردشگری شهر تبریز نمی تواند تاثیر به سزایی در توسعه شهر تبریز ایفا کند. نکته قابل تامل در چرایی درک منفی پدیده ای به این مهمی به مانند گردشگری توسط جامعه میزبان شهر تبریز با یک اقتصاد قوی در سطح ملی است. درک منفی شهروندان شهر تبریز از اثرات توسعه گردشگری به این معنی نیست که این جامعه از اثرات پدیده اقتصادی دو قرن اخیر یعنی گردشگری

بی‌خبر و غافل هستند بلکه بدین معنی است که ضعف مدیریت ملی و استانی در توسعه گردشگری شهری باعث شده مردم و جامعه میزبان این شهر نتوانند آثار مثبت توسعه گردشگری در این شهر را در زندگی خود لمس کنند در حالی که همین شهروندان توسعه بسیاری از شهرهای کوچک در سطوح ملی و منطقه‌ای به مانند شهرهای جلفا و سرعین را مرهون فعالیت‌های گردشگری خود می‌دانند. در این راستا بهترین راهبرد جهت توسعه گردشگری در شهر تبریز باید در وهله اول باید بر مبنای رفع موانع مدیریتی و سپس ادراک جامعه میزبان از منافع توسعه گردشگری باشد چون مادامی که شهروندان شهر چه مردم عادی و چه کسبه شهر درک صحیحی از اثرات توسعه گردشگری شهری نداشته باشند مشارکتی در توسعه گردشگری نخواهند داشت و این امر منجر به کاهش حس پذیرش گردشگر از جانب آنان خواهد شد که این مساله نیز به صورت مستقیم بر کاهش میزان گردشگران ورودی تأثیر گذار خواهد بود.

منابع:

- اسماعیل زاده، حسن، صرافی، مظفر، و توکلی نیا، جمیله. (۱۳۹۰). تحلیلی بر رویکردهای توسعه گردشگری در اجتماعات محلی. علوم محیطی، ۹(۲)، ۱۱۹-۱۴۲.
- افراخته، حسن، و خدایی، بهرامعلی. (۱۳۹۰). ساماندهی گردشگری در تفرجگاه‌های پیراشهری هماهنگ با ظرفیت تحمل محیطی. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی (علوم جغرافیایی)، ۱۷(۲۰)، ۶۹-۸۸.
- اوبایی، محسن (۱۳۹۶) مطالعه ادراکات جامعه میزبان و میهمان از اثرات اجتماعی- فرهنگی توسعه گردشگری پایدار (مطالعه موردی شهرستان کاشان)، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی گردشگری، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی. (۱۳۸۵)، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، تهران، انتشارات سمت.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی. (۱۳۸۵)، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، تهران، انتشارات سمت.
- پورمهابادیان، الهام، افشاری، مریم. (۱۴۰۰). تبیین نقش و اثرات توسعه گردشگری بر ارتقا متغیرهای پایداری فرهنگی و شهری (نمونه مورد مطالعه: شهر رشت). فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، ۱۰(۳۹)، ۵۳-۶۸.
- تقدیسی، احمد؛ تقوایی، مسعود؛ سیامک پیری؛ (۱۳۹۱). تحلیلی بر نگرش جامعه میزبان به اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری شهرستان دالاهو. مجله علمی تخصصی برنامه ریزی فضایی، سال ۲، شماره ۱ (۵)، صص ۱۴۰-۱۲۱.
- تقوایی، مسعود، فیروزی، محمدعلی، و گودرزی، مجید. (۱۳۹۲). برنامه ریزی گردشگری شهر شیراز با تاکید بر فناوری اطلاعات. جغرافی، ۱۱(۳۷)، ۱۳۳-۱۵۶.
- جوهری، صدیقه (۱۳۹۴) پایان نامه، تحلیل نقش گردشگری روستایی بر شاخص های منتخب از نگاه جامعه میزبان (نمونه موردی: روستای کندوان شهرستان اسکو)، دانشکده علوم زمین و سیستم اطلاعات جغرافیایی.
- حیدری چپانه، رحیم (۱۳۸۳) تحلیل صنعت گردشگری در ایران، رساله دکتری، دانشگاه تبریز.
- خوب آیند، سعید (۱۳۷۹)، روش‌های تامین مسکن گروه‌های کم درآمد در ایران (نمونه موردی: تبریز)، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز، تبریز، تبریز.
- ساجدی، سعید (۱۴۰۰) سنجش نگرش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در مناطق خشک؛ مطالعه موردی: شهرستان طبس، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی گردشگری، دانشگاه یزد، یزد، ایران.
- شاطریان، محسن؛ غلامی، یونس. کیانی، مریم. (۱۳۹۶). جایگاه تصویر ذهنی ساکنان محلی در توسعه گردشگری (نمونه موردی: شهر آران و بیدگل). فصل نامه برنامه ریزی منطقه ای، ۷(۲۸)، ۱۳۶-۱۲۱.
- شری زاده، عادل، حیدری، رحیم، حسین پور، مازیار، هریسچیان، مهدی (۱۳۹۷). مقایسه تطبیقی ارزشگذاری اقتصادی CVM مقاصد گردشگری شهری (مطالعه موردی: پارک‌های ائل گلی و باغلاباغی کلانشهر تبریز). نشریه گردشگری شهری، ۵(۳)، ۳۳-۴۸.
- شفیعی، زاهد. و محمدی، امین. (۱۳۹۳). بررسی تأثیرات توسعه گردشگری بر جامعه میزبان: نمونه موردی شهر چادگان. فصلنامه جغرافیایی سرزمین، ۱۱ (۶۱)، ۷۷-۹۰.
- علیقلی زاده فیروزجایی، ناصر؛ رمضان زاد لسوئی، مهدی؛ اسماعیلی، مجید؛ (۱۳۹۳). سنجش نگرش و گرایش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در نواحی روستایی مناطق بیابانی و کویری (مطالعه موردی: نواحی روستایی شهرستان خور و بیابانک). مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال ۵، شماره ۱۸، صص ۵۳-۳۷.
- لانکوار، روبر (۱۳۸۱) جامعه‌شناسی جهانگردی و مسافرت، ترجمه صلاح‌الدین محلاتی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- لومسدن، لس (۱۳۸۰) بازاریابی گردشگری، ترجمه ابراهیم گوهریان، چاپ اول، تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی.
- محلاتی، صلاح‌الدین (۱۳۸۰) درآمدی بر گردشگری، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵) نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن .

- مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ ایران.
- موحد، علی (۱۳۸۱) بررسی و تحلیل الگوی فضایی توریسم شهری مطالعه موردی شهر اصفهان، رساله دکتری.
- مهدی نژاد، مهدی، سقایی، محسن (۱۳۸۳). چالش های صنعت توریسم در ایران. فصلنامه علمی-پژوهشی اطلاعات جغرافیایی «سپهر»، ۱۳(۵۱)، ۵۳-۵۷.
- نقش محیط (۱۳۹۵) مطالعات طرح جامع شهر تبریز، اداره کل راه و شهرسازی استان آذربایجان شرقی.
- نیک بین، محنا، کرمی، مهرداد. (۱۳۹۱). بررسی پایدار اجتماعی - فرهنگی توسعه گردشگری، مطالعه موردی جزیره کیش. فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ۵(۲)، ۱۳۷-۱۵۸.
- یآوری گهر، فاطمه (۱۳۸۷) طراحی الگویی برای ظرفیت پذیرش گردشگری ایران، رساله دکتری، دانشگاه علامه، تهران، ایران.

- Acampa, G., Grasso, M., Marino, G., & Parisi, C. M. (2020). Tourist flow management: Social impact evaluation through social network analysis. *Sustainability*, 12(2), 731.
- Andereck, K. and Vogt, C. 2000. The relationship between residents attitudes toward tourism and tourism development options. *Journal of Travel Research*, 3 (39): 27-36.
- Andrada II, R. T. (2015). *Relating urban forests and urban tourism: Exploring people's perceptions, preferences and movement in Washington DC*. West Virginia University.
- Aref, F. (2009). Community perceptions toward Economic and environmental impacts of tourism on local communities. *Journal of Asia Social Science*, 5(7), 130-137.
- Boz, M. (2017). Impact of tourism industry on host communities: Antalya and Canakkale cases. *Social Science Studies*, 5(8), 153-170.
- Cañizares, S. M. S., Núñez Tabales, J. M., & Fuentes García, J. M. (2014). Local residents' attitudes towards the impact of tourism development in Cape Verde. *Tourism and Management Studies*, 10(1), 87-96.
- Chuang, Sh. 2013. Residents' attitudes toward rural tourism in Taiwan: a comparative viewpoint, *Journal International Journal of Tourism Research*, 15 (2): 152-170.
- Diedrich, A., & Garcí'a-Buades, E. (2009). Local perceptions of tourism as indicators of destination decline. *Tourism Management*, 30(4), 512-521.
- Edwards, D., Griffin, T., & Hayllar, B. (2008). Urban tourism research: developing an agenda. *Annals of Tourism Research*, 35(4), 1032-1052.
- Lepp, A., (2007). Residents' attitudes towards tourism in Bigodi village, Uganda. *Tourism Management*, 28, pp: 876-885.
- Shaw, G., & Williams, A. M. (2004). *Tourism and tourism spaces*. Sage.
- Singla, Manika., (2014). A case study on socio-cultural impacts of tourism in the city of Jaipur, Rajasthan: India. *Journal of Business Management & Social Sciences Research* 3 (2).
- Dujmovic, M. (2015, April). Postmodern society and tourism. In 3rd International Scientific Conference Tourism in Southern and Eastern Europe. 49-6.